

gaslatán állott. Sőt ellenkezőleg. A szobafestés, mint ipar, még mindig nem nemesedett par excellence iparművészetté, holott a természete elsősorban predesztinálná erre. De ennek is útjában állnak a múlt romjai, amelyek hajdani nagyhatalmát misem mutatja élénkebben, minthogy maga az izléstelenség egész iparágaknak adott életet s mert ezeknek az iparágaknak egyenesen létevédeke a tisztultabb felfogás elleni küzdelem. A faldíszítők és mázolók egész osztálya élt meg abból, hogy aranyat, márványt és más nemes anyagokat utánzott olcsó eszközökkel. Érthető, hogy ezek megélhetésük érdekében mindent megtesznek a régi, avult izlés megóvására, nehogy annak eltűnével az ő létalapjuk is megrendüljön. Bizonyos, hogy az iparművészet modern átalakítását lehetőleg mások feláldozása nélkül kell eszközölni, de bizonyos az is, hogy a kimélet nem eshetik a modern szellem és a megnemesedett izlés rovására.

Ennek a szellemnek joga van ahhoz, hogy megkívánja a hozzávaló alkalmazkodást és csak a hozzáalkalmazkodókat részesítse a maga támogatásában. Ilyenek is mutatkoztak a hamburgi kiállításon elegendően ezek működésének eredménye a kiállítás legfőbb tanulsága. S még valami, ami bennünket magyarokat, közelebbről is érdekel. A szobafestők kiállításán az osztrák Klíng étterme aratta a legnagyobb sikert s ezt a falterületnek művészi izléssel való kitöltésén kívül annak a gyönyörű ornamentikának köszönhetette, amelyben a német kritikusok határozottan a Lajtán-túli, tehát magyar elemeket véltek felfedezni. A magyar motívumoknak osztrák sikerét mindenestre emlékeztetükben tarthatják a magyar iparművészek s különösen mindazok, akik még mindig sovínizmust látnak a magyar népies dísztermények kultuszában.

MÁTYÁS KIRÁLY TRÓNKÁRPITJA.

ÍRTA: RADISICS JENŐ.

Ezeket a sorokat e folyóirat szerkesztőjének felszólítására írom. Nem éppen szívesen, mert kénytelen vagyok a magam nevét is beiktatni azon „fölfedezők“ sorába, akik forgalomba kerültek, a nyáron, amikor az Erdődy grófok birtokában Galgócon levő Mátyás király címerével ékeskedő trónkárpitról esett szó több ízben az „Az Ujság“ c. napilap hasábjain.

Négyen is írtak róla. Július 20-án egy magát meg nem nevező történettudós jelzi, hogy e kárpitot a család Mária Teréziától kapta. Akkor a nagy király címerét szövött s applikált kétféjű sas takarta el. Ezt Pulszky Ferenc fejtette le s ekként vált a kárpit elsőrangú magyar ingó műemlékké.

Erre „h. ö.“ jelzésű helyreigazítás jelent meg. Eszerint a trónkárpitot Fraknoi Vilmos fedezte fel a galgócí levéltárban végzett kutatása közben, majd Szalay Imre és gróf Migazzi Vilmos közbenjárására azt Budapestre küldték, ahol lefejtették róla nem ugyan a kétféjű sast, hanem Bakács Tamás címerét. Ekkor hasonlították össze a fojnicaí Franciskánusok zárdájában Kállay Béni által talált másik trónkárpittal. Végül ismerteti az író az említett darabok irodalmát s nézetét arról, hogy a galgócí miként jutott az Erdődy grófok birtokába.

Harmadiknak Fodor József galgócí ügyvéd, takarékpénztári igazgató szólal fel hosszasan, szemtanuként, állítva, hogy a trónkárpitot a 70-es évek végén Thaly Kálmán ismerte fel Mátyás király trónkárpitjának egyik fele gyanánt. Megkönnyítette ezt az körülmény, hogy Thaly akkor már tudott a fojnicaí zárdában talált trónkárpit másik feléről, amelyből miseruhát csináltak. Szerinte kétségtelen, hogy az Erdődy grófok a kárpithoz Bakács Tamás révén jutottak, lévén ő a család első őse.

Végül Lázár Béla a felfedezés érdemét a legnagyobb határozottsággal Czobor Bélának tulajdonítja, mint aki a kárpit másik felét 1876-ban a fojnicaí ferencrendi zárdá-

miseruhájában felismerte s ennek bizonyítására hivatkozik az „Egyházi emlékek a történelmi kiállításon“ c. munkára, melyben Czobor mindkét műemléknek a képét is közli.

☐ Már most hogyan áll tulajdonképp ez az ügy? A sok egymásnak ellentmondó állítás közül melyik felel meg a tényeknek és kinek mi része volt abban, hogy a galgóczi trónkárpit nemzeti kincseink között foglal helyet? Ezt a kérdést kell tisztáznom, hogy a reám bízott megtisztelő feladatnak megfeleljek. Hogy miért éppen én lennék erre hivatva, az az alábbiakból fog kiderülni.

Elsősorban megállapítom, hogy mi van s mi nincs. Van Galgócon az Erdődy grófok birtokában egy 2·59 m hosszú, 1·062 m széles szövött kárpit, melybe Magyarország Dalmácia és Csehország s a közepén szivalakú pajzsban Mátyás király hollós címere van beleszőve. A kárpit alapja sima aranyszövet, rajza hurkolt aranyszálból való, zöld bársony körvonalakkal, a cimerek pedig részben színes selyemből, részben hurkolt aranyszálból valók. Képe színes másolatban is, valamint leírása több ízben jelent meg — Arch. Értesítő 1887. évf. 404—417. old. és 1889. évf. 209—218. old., Magyarország tört. emlékei az 1896. évi ezredévi orsz. kiállításon II. kötet —, tehát ebből a szempontból azzal újból foglalkozni fölösleges. Van továbbá egy jelenleg a budavári Zsigmond-kápolnában őrzött miseruha, melyet az előbb említett kárpit szakasztott hasonmásából szabtak ki. Ezt Kállay Béni találta meg a boszniai Fojnica nevű helység ferencrendi zárdájában s küldte fel Budapestre 1876-ban az árvízkarosultak javára, a gróf Károlyi Alajos Eszterházy-utcai palotájában rendezett kiállításra. Tíz évre rá Ő Felsege e miseruhát megvásárolta s jelenlegi helyén megőrizni rendelte, azzal, hogy koronázáskor a koronázó hercegprimás azt viselje. Ugyanezen szövetből, de piros bársony körvonalakkal két kisebb darab, egy miseruhának két oldala, melyhez a trónkárpithoz tartozó szegélyszövetet használták fel, látható a Nemzeti Múzeum régiségtárának VII. termében. Tévedés tehát Mátyás király trónkárpitjának két feléről beszélni, mert a galgóczi s a fojnicaí miseruha nem egyazon kárpit két fele, hanem két, néhány lényegtelen eltéréstől eltekintve, egészen egyforma szövet. Az egyik, a galgóczi, teljesen ép, a másikból csak a közepe maradt fenn, azaz annyi, amennyi a miseruhához kellett. Az ide mellékelte két táblából egyébiránt kiki világos képet alkothat magának a dolgok mibenlétéről.

Tisztázandó ezután az ú. n. felfedezés története. Ez, a fojnicaí miseruhát illetőleg az alább elmondottak alapján el van intézve: néhai Kállay Béni érdeme és senki másé. Kissé bonyolultabb a galgóczi trónkárpit ügye. Ipolyi Arnold, amikor az 1876-iki kiállítás kapcsán a Századokban a miseruháról is írt, a kárpitot nem ismerte. Fodor állítását legkevésbé sem vonom kétségbe; csak annyit óhajtanék megjegyezni, hogy Thaly Kálmán arról, hogy azt látta és felismerte a 70-es évek végén, senkinek említést nem tett, más különben bizonyára tudott volna arról Luboczy Zs. (Hampelné, Pulszky Polyxena) és Czobor Béla, kik a kárpitot évek multával, egymástól függetlenül 1887-ben, illetőleg 1889-ben ismertették. Feltéve, de meg nem engedve, mert efféle eljárásra sem Hampelné, sem Czobor képesek nem voltak, hogy tudva elhallgatták Thaly Kálmán felfedezését, ez okvetlen, igen természetesen, nyilatkozott volna. Ez azonban nem történt meg. Még kevésbé érthető, t. i. az esetre, ha egy, a fojnicaí miseruhához hasonló, tehát ekkora történelmi nevezetességű, címeres szövet ismeretes lett volna, hogy akkor miért kísérelték meg Czobor, Uhl Sándor iparm. múzeumi őr és Stork bécsi tanár s miért kíséreltem volna meg én 1889-ben, egyébként mindnyájan sikertelenül, az Iparművészeti Múzeum által, az Ipolyi hagyatékából rendezett kiállítás alkalmával szintén közszemlére kített és szétfejtett fojnicaí miseruha szövetének kiegészítését? Arról meg éppen senkinek sem volt fogalma, hogy a miseruha szövetéhez egy különálló szegély is tartozik. Megannyi bizonyíték arra nézve, hogy 1887-ig a galgóczi trónkárpitról senkinek tudomása nem volt. Vagy, amennyiben voltak, akik tudtak róla, nevezetesen, amint Fodor említi, Thaly Kálmán, Nagy János és Véghelyi Dezső, erről a tényről egyikük sem beszélt tudományos körökben.

Fraknói Vilmos volt az első, aki amikor látta a fojnicaí miseruhát, visszaemlékezett arra, hogy Galgócon kutatva valamelyest hasonló szövetet látott, csak hogy annak rajza nem zöld, hanem vörös bársonyból való lenne, noha ezt határozottan állítani nem akarja. Ez volt az első nyom. Szalay Imre felkapta az eszmét s felkérte gróf Migazzi Vilmost, gróf Erdődy Imre apósát, eszközölné ki a Fraknói említette szövet megtekintését. Ennek a kérésnek megfelelően, hozta magával Migazzi egy izben, 1887-ben, Budapestre rándulva, a kérdéses darabot, melyet személyesen vitt el Szalay lakására.

Ugyanakkor véletlenül én is ott voltam. Kiterítve a szövetet Szalayval együtt azonnal felismertük benne a fojnicaí miseruhának hasonmását azzal a különbséggel, hogy Mátyás király címere helyett Bakács Tamás esztergomi érsek címere foglalta el a koszorú közepét. Ámde a szövetre térdelve egyúttal azt is észrevettem, hogy ez a címer nincsen a szövetbe beleszőve, hanem külön darab, melyet utólag varrtak rá. Ekkor senkit nem kérdeve s a jelenvoltak nem csekély ijedelmére, késsel lefejtettem a Bakács címet és íme alatta, eredeti fényében s frissességében pompázott a nevezetes királyi címer. Ebben az alakjában, mellette a lefejtett címerrel volt azután a trónkárpit a Nemzeti Múzeumban kiállítva két héten át, később az 1896-ik évi ezredéves kiállításon annak történelmi főcsoportjában. Távol áll tőlem, hogy magamnak különösebb érdemeket kovácsoljak e tényből; de miután ez az igazság, azt másképp el nem mondhatom. Ellenben s ezt nem habozom nyíltan bevallani, boldog vagyok, hogy a sors engem választott ki arra, hogy nemzetünk eme páratlan ereklyéjének megállapításánál közreműködhettem.

Nem áll módomban hozzászólni ahhoz a kérdéshez, hogy mi úton jutott a trónkárpit az Erdődyek birtokába. Stilisztikai méltatását pedig már egy izben megkísérlettem a „Magyarország történelmi emlékei az 1896. évi ezredéves orsz. kiállításon“ című munkában. Véleményem azóta nem változott meg, sem újabb adatokat nem találtam annak a kérdésnek megoldására, kinek kell tulajdonítani a kárpit rajzát? Mindössze annak a nézetnek a kifejezésére szoritkozom, hogy noha a rajz tényleg az intarzia jellegét tünteti fel s ilyeket a Mátyás király számára dolgozó Benedetto da Majano is készített, mégis nem az ő kezeműve, hanem ama mesteré, aki az itt képben bemutatott oltárelőt tervezte.

Nincsen annál nehezebb, mint dekoratív-kompozíció, illetve rajz mesterét, aminő például a trónkárpité, mely stilizált motívumokból alkotott, amikhez hasonlókat annakidején szelvében használtak Olaszországban, megtalálni, és nincsen könnyesebb feladat, mint azt bizonyos személynek, a reneszánsz valamely neves mesterének tulajdonítani. Efféle kutatásoknál igazán nem lehet másra támaszkodni, mint a szinte észrevehetetlen kézbéli sajátságokra, akár a kéziratban egyes betűk vetése, vagy vonalak kipengése, amik lehetővé teszik, hogy, teszem egy aláírás híjjában szükölködő sor írás gazdáját felismerjük. Nos tehát, bármennyire vizsgáltam a helyszínén Benedetto da Majano műveit, a bizton tőle valókat, nem voltam képes közöttük s a trónkárpit rajzának stílje s eléggé kifejezett egyéni vonásai között hasonlatosságot felfedezni; valamennyiben hiányzott a döntő árnyalat, mely a trónkárpitot más hasonló kompozícióktól megkülönbözteti. Viszont valamennyit megtalálni véltem a Miláno melletti Vareseben, a Santa Maria in Monte sopra Varese nevű búcsujáró hely templomának sekrestyéjében őrzött s itt ábrázolt oltárelő növényi motívumainak előadási módjában, azért csak a növényi motívumokéban, mert nincsen rajta egyéb az összehasonlításra alkalmas dekoratív elem, a címereket kivéve.

Még az imént vázolt feladatnál is nehezebb a rajzokban tapasztalható egyéni sajátságokat másoknak érthetően megmagyarázni. De hiszem, hogy akik a trónkárpítot s az oltárelőn látható levelek és száruk rajzát egymással összehasonlítják, nevezetesen a levelek alakját, csoportosításuk módját, a száruk levágott végeit, a hajlások és görbületek vonalmenetét, talán igazat adnak nekem, mikor azt állítom, hogy egyazon kéz rajzolta mind a trónkárpítot, mind az oltárelőt. Azt sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy mindkét kompozíció főmotívuma a címer, holott ilyenek szöveteknél csak elvéve fordulnak elő,

mert a címerek ellentmondanak a szövés textíltíljének. Az illetőnek tehát, ha szabad ezzel a kifejezéssel élnem, mintegy speciálítása lehetett az ilyen címeres kompozíció. Végül a két szövet előállításí módja is azonos: alapnak sima arany, körvonalnak bársony, ezek között kitöltéskép hurkolt arany s központnak sokszínű címer. Még nevezetesebb analógia az a körülmény, hogy mindkét darabnál, valamiként a Bakács Tamás címerét feltüntető szövetnél a címerekben az egyes hurkolt aranyszálak színes selyemmel vegyítvék, ami által az arany fénye lefokoztatik, a színek pedig szürkés árnyalatot kapnak; oly eljárás ez, melyre más olasz bársonynál alig tudnék példát.

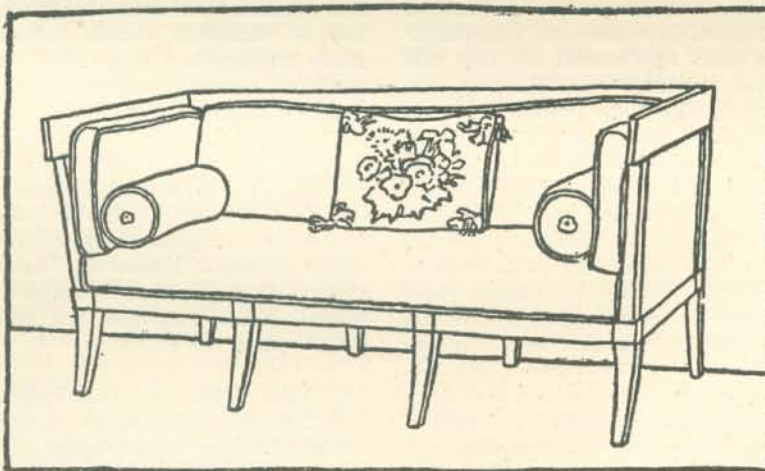
Az oltárelőn látható két címer a milanói hercegség és Este címerei. A felirat bizonyára ekként olvasandó: DV (Dux) MLI (Mediolanæ) LV (Ludovicus) MA (Maria) BE (Beatrix) EST (Estensis) SF (Sforza) AN (?Anno?) IVGALES, azaz házastársak. Egybekelésük 1491-ben volt.

E helyt egyúttal köszönetet akarok mondani Gróf Apponyi Sándornak, aki a felferült heraldikai természetű kérdésekben, úgyszintén a feliratok megállapítása körül, nagy tudásával segítségemre volt.

□

A művészt, aki szöveteink tervrajzát elkészítette, nem nevezhetem meg. Nem is hiszem, hogy ez valaha, ha csak a véletlen nem segít, lehetséges lesz. Most is azt vallom, aminek már egy ízben kifejezést adtam, hogy bármennyire szép és előkelő legyen is az a kompozíció, azt nem kell valamely műtörténelileg ismert olasz művész nevével kapcsolatba hozni. Sokan tudtak a XV. században így rajzolni Olaszországban. A szövetet pedig, szinte bizonyosra vehető, Milánóban készítették.

Végezetül még utalni szeretnék egy XVI. századi, tollal rajzolt építészeti részleteket s egyéb ornamentális motívumokat tartalmazó vázlat-könyvfélére, melyet néhai gróf Zichy Jenőnél láttam. Ebben is vannak füzérek s növényi díszítmények, melyek a vonalmenetükben s külső megjelenésükben nagyon hasonlóak a Mátyás király trónkárpitján láthatókhöz.

PÁRNÁS PADKA 1824-BŐL.

BANQUETTE REMBOURRÉE DE 1824.

